

Vítězslav Koukal

Národní zemědělské muzeum v Praze, úsek Valtice

Národní zemědělské muzeum v Praze vzniklo v roce 1891. Je to jedno z nejstarších a největších zemědělských muzeí na světě. Dnes má své sbírky v navrácené budově v Praze na Letné, kde bude na podzim znovu po čtyřiceti letech otevřena první expozice nazvaná „Zpracování zemědělských produktů“. Muzeum má několik dislokovaných pracovišť. Největší z nich je v zámku Kačina u Kutné Hory, kde se nacházejí základní zemědělské expozice, jako je rostlinná a živočišná produkce, dále pak včelařství, chmelařství. Dnes se zde buduje muzeum naší vesnice, které bude ukazovat život na vesnici v celé jeho šíři. Ke Kačině ještě přísluší expozice traktorů, kterých má muzeum více než 80. Expozice je umístěna v bývalých kasárnách ve Zdechovicích. Druhým pracovištěm je Ohrada u Hluboké nad Vltavou. Do tohoto zámku jsou soustředěny expozice týkající se lesa, myslivosti a rybářství.

Poslední v řadě, ale nikoli významem, je úsek ve Valticích, jediné pracoviště Národního zemědělského muzea na Moravě. Základem valtického úseku je muzeum v lednickém zámku. To vzniklo z popudu Vysoké školy zemědělské v Brně a Československé myslivecké jednoty v Praze v roce 1953. První expozice nově vzniklého Státního výukového muzea pro myslivost byla otevřena veřejnosti v květnu 1955. Již v roce 1961 předává Vysoká škola zemědělská muzeum Československému zemědělskému muzeu v Praze, které je od roku 1993 organizačně začleněno mezi národní instituce.

Původní myslivecká expozice nesla název „Vývoj lovu od pravěku po současnost“ a byla velmi poplatná době svého vzniku. V 60. letech byla pouze upravována, byly odstraněny nápisy s citáty z díla Leninova, Stalinova a Gottwaldova.

V roce 1967 je na žádost zahradnických oborů Vysoké školy zemědělské založeno zahradnické oddělení Čs. zemědělského muzea, které začíná rozvíjet svoji činnost ihned od počátku roku 1968. Od tohoto data je myslivecká expozice zčásti nahrazována zahradnickými výstavami a expozicemi.

Vůbec první akcí nového oddělení se stala výstava „Historické zahrady v Československu“, zpřístupněná na jaře roku 1968. V roce 1971 ji nahradila rozsáhlá expozice „Vývoj zahrad a parků na území Čech a Moravy“, která v době svého vzniku a trvání (do r. 1986) neměla světové obdoby. V roce 1976 následovala expozice „Vývoj ovocnictví“ a ještě v témže roce nová expozice v nově zpřístupněných prostorách druhého patra - „Vývoj myslivosti“, která plně nahradila původní, ne úplně vědeckou expozici z 50. let. V dalších letech jsou otevírány expozice „Vývoj zelinářství“ (1980) a „Vývoj vinařství“ (1982).

Dosud největším projektem v historii zahradnického oddělení je expozice „Vývoj životního prostředí v České republice“, otevřená v roce 1990. Rozkládá se na ploše 850 m² a je v ní znázorněn vývoj životního prostředí ve vzájemné souvislosti s osidlováním krajiny, vývojem civilizace - tedy s rozvojem zemědělství i průmyslu - až po současný stav. Je zde demonstrován vesměs negativní vliv člověka na životní prostředí. Expozice zdůrazňuje nutnost ochrany všech složek životního prostředí v rámci záchrany veškeré živé přírody. Na grafech, barevných a černobílých fotografiích, modelech, dioramatech, ale hlavně na sbírkových předmětech ukazuje z pohledu zemědělce, že správně vedené zemědělství je jediné odvětví, které může kladně ovlivnit životní prostředí. Tato současná expozice je největší a nejucelenější nejen u nás, ale i v celé střední Evropě a je stále hojně navštěvována.

V muzeu si ještě můžete prohlédnout expozici o vývoji loveckých zbraní, která je součástí připravované expozice „Vývoj lednicko-valtického areálu“. Ta vhodně doplní

výše uvedenou expozici o životním prostředí - postihuje totiž oblast celé republiky, kdežto zde bude ukázána konkrétní krajina upravovaná již přes 700 let. Do doby jejího otevření v Lednici zůstanou instalovány expozice „Vývoj ovocnářství a zelinářství“ i „Zpracování zahradnických produktů“, které se následně přemístí do Valtic.

Od roku 1985 začíná muzeum získávat vlastní prostory. Dosud sídlilo pouze v pronajatých místnostech lednického zámku. V tomto roce převzal od MěNV ve Valticích barokní dům na dnešním náměstí Svobody č. 8, který byl v dezolátním stavu. Jednak byl dlouhá léta opuštěný, jednak v něm „úřadovaly“ organizace SSM a SVAZARM, které se ke „svěřenému socialistickému majetku“ nechovaly nejlépe. Zemědělské muzeum začalo ihned s opravami, které se ale hlavně pro nedostatek pracovních sil před revolucí neúměrně protahovaly, a tak kolaudace proběhla až v prosinci roku 1994.

V květnu roku 1995 zde byla otevřena výstava nazvaná „Valtice a řád milosrdných bratří“. Na této výstavě s námi poprvé spolupracovalo i Regionální muzeum v Mikulově, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Památkový ústav v Brně, Provincialát česko-moravské provincie milosrdných bratří v Brně a Nemocnice milosrdných bratří ve Valticích. Výstava ukazuje 395leté působení řádu ve Valticích, mimochodem se jedná o nejstarší klášter tohoto řádu na sever od Alp, a hovoří o jeho významných osobnostech v čele s Norbertem Adamem Boccio, který byl jedním z nejvýznamnějších členů řádu vůbec. Stal se provinciálem německo-rakouské provincie řádu milosrdných bratří, převorem valtického kláštera, ředitelem nemocnice ve Valticích, ředitelem a učitelem chirurgické školy ve Valticích a byl také velmi významným botanikem a šlechtitelem ovocných dřevin a révy vinné. Zachovaly se po něm dva herbáře. Jeden je třísvazkový a je datován rokem 1766. Obsahuje na 1260 vylisovaných rostlin, perfektně zachovalých. Je to nejstarší datovaný herbář v naší republice a jeden z nejstarších v celé Evropě. Druhý má 14 dílů, které jsou ohraničeny léty 1777-1804 a obsahuje 2750 originálních obrazů rostlin, které převážně namalovali tři bratři Bauerové. Ti jsou narozeni ve Valticích, velmi brzy osířeli, a proto se jich ujal Boccio a vychovával je. Když u všech vytyčil výtvarné nadání po otci, nechal je za knížecí peníze vystudovat malířství ve Vídni. Všichni tři se stali významnými malíři přelomu 18. a 19. století. Nejvýznamnější z nich je Ferdinand Bauer, který je odborníky považován za nejlepšího malíře rostlin všech dob. Výstava je doplněna zařízením lékárny a dále pak historií města Valtic. Protože se setkala s velkým ohlasem u návštěvníků, byla prodloužena do konce října roku 1996. Od roku 1997 by se měla stát výstavou putovní, která navštíví v prvním roce Vídeň a Mnichov.

V roce 1988 se muzeum opět rozšířilo o dosud poslední budovu, umělou zříceninu Janova hradu. V současné době se zde připravuje expozice „Fauna lužního lesa“, která nahradí současnou výstavu dermoplastických preparátů (vycpanin) pana Oldřicha Kožiny, který byl dlouholetým zaměstnancem lednického muzea, ale hlavně to byl jeden z nejlepších poválečných preparátorů u nás. Dokladem toho je i exponát, který na světové výstavě myslivosti v Jugoslávii získal v 50. letech první místo za nejkrásnější preparát.

Výstavní činnost muzea je také bohatá. První výstava již zde byla vzpomenuť. Od roku 1971 jsou v Lednici pravidelně pořádány výstavy obrazů, fotografií, skla, keramiky ap. Největšího ohlasu však dosahují výstavy květin, které se zde pořádají od roku 1977. První tematickou květinou byla lilie, která byla i na letošní, zatím poslední, květinové výstavě. Nezapomenutelné jsou také výstavy kaktusů, mečíků, chryzantém a v neposlední řadě i komorní výstava hrachorů.

Podstatou muzejní práce není pouze vystavovat sbírkové předměty, ale nejdůležitější je předměty vlastnit. Proto muzeum provádí sběr zahradnického nářadí, ale i archívních dokumentů, fotografií a negativů, které zaznamenávají nejen minulost, ale i současnost zahradnictví. Dnes, kdy má muzeum vlastní prostory ve Valticích, má i možnost zařízet si konzervační dílnu, která slouží ke konzervování a restaurování sbírkových předmětů. V muzeu navazujeme na tradici odlévání modelů ovoce a zeleniny. Nové je odlévání hroznů révy vinné, což se dá považovat za světový unikát. Dosud se hrozny prezentovaly pouze v chemických roztocích, které nejsou k vystavování ideální.

V závěru je nutno zdůraznit, že úsek ve Valticích spolupracuje nejen s našimi institucemi, ale i na poli zahraniční spolupráce se jedná o významné pracoviště. V září 1996 proběhla v Lednici konference ke 30. výročí založení Mezinárodní organizace zemědělských muzeí AIMA, která je volně přidružená k UNESCO. AIMA vznikla z popudu Čs. zemědělského muzea v Praze v roce 1966 a i její první prezident byl z Prahy. Dnes je v prezídiu ředitel Národního zemědělského muzea ve Valticích a na zasedání v Lednici bylo rozhodnuto o zřízení trvalého sekretariátu této organizace ve Valticích. Pro náš okres i pro město Valtice to je velkým přínosem, neboť centrum světové zemědělské historie bylo soustředěno právě sem.

Toto je pouze malý výčet činnosti moravského úseku Národního zemědělského muzea v Praze. Doufejme, že naše činnost bude i nadále zajímavá natolik, aby na výstavy a expozice do Lednice, do Valtic i na Janův hrad přitáhla mnoho nových návštěvníků.